

МОЖЕ ЛИ ЕВРОПА ДА СЪЗДАДЕ ЕДИННА АРМИЯ КАТО ИНСТРУМЕНТ ЗА ОТСТОЯВАНЕ НА ИНТЕРЕСИТЕ СИ?

проф. Георги БАХЧЕВАНОВ, д.н.,
Нов български университет

Prof. Georgi BANCHEVANOV, Dr. Sc.
New Bulgarian University

Резюме: Европа трябва да притежава военна сила, за да защитава и налага своите интереси и защитава своите ценности. Военна сила с изградена структура, способна да функционира в многостранна организация за сигурност с общи оперативни процедури, ефективна система за командване и контрол, ефективна логистична поддръжка, значителни транспортни възможности и добре подготвени и способни на взаимозаменяемост въоръжени сили.

Основните проблеми свързани със създаването на общи въоръжени сили са: липсата на единно виждане на страните членки от такава необходимост; сложност на взаимоотношенията „НАТО и Европейски съюз“; трудното постигане на съгласие относно географските райони за действие; политиката на САЩ; разходите и др.

Ключови думи: среда на несигурност, европейски въоръжени сили, насилие, тероризъм.

Summary: Europe must have the military power to defend and impose its interests and protect its values. Military force with built structure capable of functioning in a multilateral security organization with common operational procedures and an effective command and control, efficient logistic support, major transport facilities and well trained and capable of interchanging armed forces.

The main problems related to the establishment of joint armed forces are: lack of a unified vision of the member states about such a need; complexity of the relationship "NATO and the European Union"; difficulty agreeing on geographical areas of operation; US policy; costs and others.

Keywords: environment of uncertainty, European armed forces, violence, and terrorism.

Идеята за създаването на единна европейска армия не е нова. На практика тя се появява още преди стартирането на Европейския проект в средата на 20 век. Причините да се възобнови дебатът за общата европейска отбрана и единна европейска армия са предизвикателствата, рисковете и заплахите генерирани от съвременната среда на несигурност. На практика Европа е заобиколена от постоянно действащи въоръжени конфликти: военните действия в Украйна, анексирането на Крим, замразените конфликти в Кавказ и Приднестровието, войните в Близкия изток и Северна Африка. Към този списък можем да добавим постоянните „традиционни“ симетрични и несиметрични заплахи като разпространение на оръжия за масово унищожение и средствата за тяхното доставяне, провалени държави, международен тероризъм и не на последно място кибер заплахите. Набиращите все по-голяма сила

миграционни потоци и хибридните войни. Трудно е да се посочи единно европейско мислене и действие в тези предизвикателства. Събитията за пореден път показаха, че Европейският съюз няма собствена политическа тежест на международната сцена и е неспособен, да се намеси използвайки сила, където и когато е необходимо.

В подкрепа на горното можем да цитираме реакцията на политическите лидери на Европа по повод изказването на председателя на Еврокомисията Жан Клод Юнкер: „Европейският съюз се нуждае от собствена армия за решаване на проблема, че не е възприеман сериозно като международна сила. Европейска армия няма да бъде създадена с цел веднага да бъде използвана. Но една обща армия на европейците би предала на руснаците посланието, че ние сме готови да отстояваме ценностите на Европейския съюз. Обединяването на военните усилия на страните членки ще направи разходи по-ефективни и ще задълбочи още повече европейската интеграция. Такава армия ще ни помогне да формулираме обща външна политика и политика на сигурността“.

Идеята на Юнкер получава подкрепата както на германския канцлер Ангела Меркел, така и сред депутатите от Бундестага. Според ръководителя на комисията по външни работи в Бундестага Норберт Ретген, е дошло времето за създаване на такава армия¹. Подобна армия би засилила влиянието на Берлин не само в Европа, но и в света. Естествено тук присъства и интересът на германското военнопромишлено лоби.

Великобритания обаче категорично отхвърля идеята. "Нашата позиция е кристално ясна - отбраната е национална, а не отговорност на Европейския съюз, и няма изгледи тази позиция да се промени, както няма изгледи за създаване на европейска армия", казва говорител на британското правителство. Джефри Ван Орден, зам.-председател на Европейските консерватори и реформисти допълва: „Безкрайните приказки за европейска армия трябва да престанат. За еврократите всяка криза се разглежда като възможност все повече да централизират целите на Европейския съюз. Амбициите на Европейския съюз в сферата на отбраната са пагубни за нашите национални интереси, за НАТО и за близките съюзнически отношения, които Великобритания има с много страни извън Европейския съюз - не на последно място САЩ, страните от Персийския залив и много страни от Общността на нациите. Юнкер живее в измислен свят. Ако нашите страни се изправят пред сериозна заплаха за сигурността си, на кого тогава ще разчитаме - на НАТО или на ЕС? Отговорът се налага от само себе си.

За да се добие вярна представа за характера и значението на идеята за създаването на единна европейска армия и за да се разбере същността и значението на общата външна политика и политиката за сигурност (ОВППС), и като част от нея политиката за сигурност и отбрана на Европейския съюз е необходимо да имаме ясна картина на предисторията. Това дава възможност да се отчете пълния потенциал на тенденциите на развитие на връзките между отделните политики на Европейския съюз и особено взаимното им влияние и обвързаност с неговата външна политика и политиката му за сигурност и отбрана. Историческата ретроспекция е наложителна и за да бъдат оценени в пълната им сила позициите и сблъсъка на интереси на държавите

¹ Ще има ли Европа собствени въоръжени сили? *a-specto*. 31.08.2015 г. <http://a-specto.bg/eu-army/>

членки в този процес – сблъсък, който няма да приключи скоро и в който изчаквателната позиция и пасивността не може да се очаква да бъдат печеливши. Цялата история на обединяване на Европа е поредица от неуспешни опити за директно обединяване на нейната сигурност и отбрана и решаване на тази задача индиректно и еволюционно².

Началото е поставено през 1947 г., когато Великобритания и Франция подписват договора от Дюнкерк, който предвижда взаимопомощ срещу евентуално нападение от Германия. През март 1948 г. – Дюнкеркският договор става Брюкселски³. В него влизат Белгия, Холандия и Люксембург. На 28 септември 1948 г. е създадена Западноевропейската отбранителна организация (ЗЕОО). Организацията трябва да прилага Брюкселския договор. През април 1949 г., САЩ и Канада заедно със страните от ЗЕОО създават НАТО с Вашингтонския договор. Договорът предвижда задължение за взаимна отбрана, ако някой от съюзниците бъде нападнат.

Първоначалните усилия за съвместни действия във външната политика и сигурността са материализирани в предложението за създаване на Европейска отбранителна общност през 1952 г. Това е началото за стартиране на амбициозен план за създаването на наднационална Пан-европейска армия, предложен от френския политик Рене Плевен. Инициативата се проваля вследствие на вето от страна на Франция. Френското Национално събрание отказва да ратифицира договора за нея.

През 1954 г. страните от ЗЕОО променят Брюкселския договор, приемат в него Западна Германия и Италия и организацията еволюира в Западноевропейски съюз (ЗЕС).

На 13 декември 2007 г. е подписан Лисабонският договор. Той постановява, че Европа ще има обща отбрана, когато държавите членки решат това с единодушие. Политиката за сигурност и отбрана от “европейска” става “обща”, което слага край на ЗЕС. Лисабонският договор пренарежда уредбата за външни отношения, сигурността и отбраната на Европейския съюз и внася в тази уредба фундаментални промени.

Има ли правно основание идеята за създаване на Европейски въоръжени сили? Европейският съюз е политически и икономически съюз състоящ се от 28 европейски държави. Той е самостоятелно юридическо лице, притежаващо правомощия да действа независимо от съставлящите го държави в рамките на предоставените му компетенции. Неговият статут е регламентиран в Договора за Европейския съюз (ДЕС) и Договора за функционирането на Европейския съюз (ДФЕС), в сила от 1 декември 2009 г. или както е по-известен като „Договора от Лисабон”. Функционирането на ЕС се осъществява от неговите органи и учреждения, някои от които са наднационални, а други — междуправителствени.⁴

Въпреки, че Договорът от Лисабон не се отнася пряко до "Европейска армия", той регламентира Общата политика за сигурност и отбрана (ОПСО). ОПСО е неразделна част от общата външна политика и политика за сигурност (ОВППС) на Съюза. ОПСО е

² Договорът от Лисабон – отражение върху политиката за сигурност и отбрана на Европейския съюз, изводи и перспективи за България. МО на Република България. Дирекция „Политика за сигурност и отбрана”. София 2009

³ Ще има ли Европа армия? <http://glasove.com/categories/komentari/news/shte-ima-li-evropa-armiya>

⁴ Христо А. Христов. Аспекти на общата политика за сигурност и отбрана на Европейския съюз

определена в Договора за Европейския съюз (ДЕС). Член 41 определя финансирането на ОВППС и ОПСО, като политиката е допълнително описана в членове 42—46, в глава 2, раздел 2 от дял V („Разпоредби, свързани с общата политика за сигурност и отбрана“), както и в протоколи № 1, 10 и 11 и в декларации № 13 и 14. Специфичната роля на Европейския парламент в ОВППС и ОПСО е описана в член 36 от ДЕС⁵.

Решенията относно ОПСО се вземат от Европейския съвет и Съвета на Европейския съюз (член 42 от ДЕС). Те се вземат с единодушие с някои забележими изключения относно Европейската агенция по отбрана (ЕАО, член 45 от ДЕС) и постоянното структурирано сътрудничество (ПСС, член 46 от ДЕС), при които се прилага гласуването с мнозинство. Предложенията за решения обикновено се правят от върховния представител на Съюза по въпросите на външните работи и политиката на сигурност, който също така изпълнява функцията на заместник-председател на Европейската комисия (заместник-председател/върховен представител).

Договорът от Лисабон въвежда понятието „европейска политика в областта на отбранителните способности и въоръжаването“ (член 42, параграф 3 от ДЕС), въпреки че все още предстои то да бъде определено. Той също така установява връзка между ОПСО и други политики на Съюза, като изисква ЕАО и Комисията да работят в сътрудничество, когато е необходимо (член 45, параграф 2 от ДЕС). Това по-специално се отнася за политиките на Съюза в областта на научните изследвания, промишлеността и космическото пространство.

Лисабонският договор предвижда ЕС да има общи цивилни и военни мисии в целия им спектър – от хуманитарна помощ и опазване на мира до налагането му със сила. Решенията за тях изискват консенсус между държавите членки. Извън отделните мисии обаче договорът предвижда и изграждане на обща европейска отбрана “ако държавните и правителствените ръководители решат това единодушно”. Такова решение още липсва, главно заради съпротивата на Великобритания, но договорът предлага опция и при липса на консенсус – т.нар. “структурирано сътрудничество” – общата отбрана се изгражда на междуправителствена основа между желаещите държави.

Европа има потенциал да бъде респектираща военна мощ. Общият брой на личния състав от конвенционалните въоръжени сили на страните членки на Европейския съюз в момента е повече от 1,5 милиона души. Европейците разполагат с повече от 15 хиляди танка, най-малко 15 хиляди бронирани машини и бронетранспортъори, 4000 бойни самолети и кораби.

Днес базата на общата военна мощ на Европа се допълва от ядрените сили на Великобритания и Франция (членки на Съвета за сигурност на ООН). Великобритания разполага с четири ядрени подводници (NPS), с 16 балистични ракети с 200 ядрени бойни глави. Франция има 4 подводници с 64 ракети и 384 бойни глави, както и изстребители-бомбардировачи Mirage-2000h и Rafale, въоръжени с крилати ракети с ядрени бойни глави.

⁵ Jérôme Legrand. *Обща политика за сигурност и отбрана. Европейски парламент. 11.2015.*
http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/bg/displayFtu.html?ftuid=FTU_6.1.2.html#_ftn1

Европа е икономически гигант, който не разполага със собствени въоръжени сили. Тя има 500 милиона души население и е най-големият свободен и единен пазар. На нея се падат 26% от световния БВП при 22% за САЩ, 16 на сто от световната търговия при 14,1 на сто за САЩ⁶. Европа разполага с мощен военнопromишлен комплекс, който подкрепя идеята, както за увеличаване на разходите за отбрана на страните членки, така и за създаване на Европейски въоръжени сили. Европа на няколко пъти през XXI век изпреварва САЩ по отношение на продадените оръжия. Тук са част от най-големите в света военнопromишлени концерни – ЕАДС, “БАЕ Системс”, “Дасо”, “Финмеканика”, “Круп”, “Краус-Мафай-Дегман”, “Викърс”, “Ото Мелара”. Например, в момента акциите на Европейския аерокосмически концерн ЕАДС (European Aeronautic Defence and Space Company - EADS) се разпределят както следва: 11.96 на сто се държат от контролираната от френското правителство компания SOGEPА (Societe de Gestion de Participations Aeronautiques), 10.69 процента са на германската GZBV, а 4.12% са собственост на испанската SEPI (Sociedad Estatal de Participaciones Industriales). Останалите 72.37 на сто са на институционални инвеститори, фондове и други частни структури⁷.

В рамките на "Общата политика в областта на европейската сигурност и отбрана", разработен през 1999 г., Европейският съюз извършва независимо и осъществява различни дейности - цивилни и военни. ЕС поддържа международни военни и цивилни мисии в Афганистан, Босна и Херцеговина, Конго, Мали, Молдова, Либия, Нигер, Ирак, Косово, Палестинските територии, Сомалия, Южен Судан и Украйна. Повече от 13 подобри мисии на ЕС вече са приключили.

Основните проблеми, свързани със създаването на общи въоръжени сили са: липсата на единно виждане на страните членки от такава необходимост, сложност на взаимоотношенията „НАТО и Европейски съюз“; трудното постигане на съгласие относно географските райони за действие; политиката на САЩ и др..

Германия, Франция, Холандия, Полша и други по-малки страни подкрепят идеята за създаване на общи въоръжени сили. Великобритания вижда създаването на армията на Европейския съюз като стъпка към по-голяма федерализация и отслабване на ролята на националните държави в Европа. За британците трансатлантическите отношения обикновено са по-важни от европейските.

Друг чувствителен въпрос също е по отношение на задълженията на държавите членки, определен от Европейския съюз, които извършват обща отбрана в рамките на Северноатлантическия договор. В отговор на критичните гласове относно дублиращи се структури на двете организации, неоправдани финансови разходи за въоръжаване и отбрана и др., говорителя на Европейската комисия Мина Андреева казва: "Разполагаме с изследвания, които показват, че общото европейско сътрудничество в областта на отбраната може да доведе до икономии в размер до 120 млрд. евро всяка година".

Проблем е и съгласието относно географските райони за действие на едни Въоръжените сили на Европа. Като такива могат да се посочат Африка, Близкия изток,

⁶ Данните са за 2010 г., публикувани от Евростат.

⁷ European Aeronautic Defence and Space Company (EADS). <http://www.britannica.com/topic/European-Aeronautic-Defence-and-Space-Company>.

Централна Азия, Кавказ и Балканите. Тук е асоциацията с член 6 на Северноатлантическия договор⁸, който ограничава района, който НАТО покрива, за да не би да се направи косвеният извод, че САЩ поемат по-широки задължения, като например защита на колониалните владения на новите си, по това време, Западноевропейски партньори по договора.

Според някои експерти САЩ винаги са ревнували Европа от опитите за отбранителни проекти извън НАТО. Например на среща на НАТО в Берлин (3 юни 1996 г.) се решава да създаде европейски стълб на НАТО под наблюдението на ЗЕС. Замисълът е той да се намесва там, където алиансът не желае и частично да облекчи ангажиментите на САЩ. Решението идва след войната в Босна и Херцеговина. В същото време тогавашният американски държавен секретар Мадлийн Олбрайт начертава “червените линии” на САЩ около европейския стълб, известни като “трите Д” – никакво дублиране (duplication), никаква дискриминация срещу членове на НАТО извън ЕС (discrimination – има се предвид Турция), никакво отделяне (decoupling) на Европа от САЩ.

Ситуацията в момента не е точно така. САЩ преориентират центъра на външната си политика към Азия и Тихия океан и очакват от Европа все повече да поема сама отговорности в кризи, където те не желаят да се намесват. Тук могат да се посочат Босна и Херцеговина, Украйна, Либия, Мали. Нещо повече, не минава среща на НАТО, където САЩ да не напомнят, че посрещат $\frac{3}{4}$ от разходите на алианса.

След войните на Балканите, в Ирак и в Афганистан САЩ са все по-малко склонни и готови да се ангажират в решаването на всяка ново появила се криза. Решенията в НАТО се вземат с консенсус, което означава, например че Турция може с вето до ограничи възможността на европейците да действат в свой интерес. Европа се нуждае от автономна възможност да прави, каквото е необходимо, без да бъде спъвана с вето извън Европейския съюз.

Вариантите за еволюционно изграждане на Европейски въоръжени сили се свеждат до два: „отгоре-надолу” и „отдолу-нагоре”.

Еволюционно изграждане на Европейски въоръжени сили отгоре-надолу. Тук се открояват три задачи: изграждане и поддържане на постоянен европейски щаб по отбраната, постоянни европейски сили за бързо реагиране, които да са на разположение в случаи на кризи и европейска „бяла книга за отбраната“, като първообраз на европейска „отбранителна стратегия“.

Трите задачи са твърде амбициозни и изискват промени в договора на ЕС. Идеята не е да се премахнат националните армии, но в определен момент, извън рамките на съществуващия договор, Европейският съюз да притежава общи сили, където граждани

⁸ Член 6. За целите на член 5 за въоръжено нападение срещу една или повече от страните по Договора ще се смята въоръжено нападение: срещу територията на някоя от страните по Договора в Европа или Северна Америка, срещу Алжирските департаменти на Франция, срещу територията на Турция или срещу островите в Северноатлантическата зона на север от Тропика на рака, намиращи се под юрисдикцията на някоя от страните по Договора; срещу въоръжените сили, кораби или самолети на някоя от страните по Договора, когато те се намират върху или над тези територии или друг район на Европа, в който от датата на влизането на Договора в сила са били разположени окупационни сили на някоя от страните по Договора, в Средиземно море или в Северноатлантическата зона на север от Тропика на рака.

от всички европейски страни да могат пряко да кандидатстват, да се обучават и да служат. Да има нещо на общо европейско разположение в случай на нужда. Това не трябва да бъде чуждестранен легион. Това трябва да е легион на Европа, под политически контрол на Европейския съюз, с европейско командване.

Европейският съюз вече има част от елементите на общата отбрана, като например общо военно командване на цивилни и военни мисии, общ ситуационен център, общ оперативен център, който не се нарича “щаб”, защото Великобритания не е съгласна.

Европейският съюз се нуждае от нови стратегически документи, регламентиращи политическата рамка за вземане на решение в областта на общата отбрана.

Еволюционно изграждане на Европейски въоръжени сили от долу на горе „Европа пред свършен факт“⁹. През 2014 година Германия и Холандия стартират проект за създаване на европейска армия чрез сливане на части от двете национални армии. Според проекта 2100 холандски войници са под германско командване, но още не са определени германските военноморски части, които ще се контролират от холандците. Планът е да се създаде ядро на въоръжените сили на Европейския съюз. Срещу това се противопоставя Великобритания. Чешката република също е започнал преговори за участие в проекта. За пръв път в историята батальон от 600 немски войници ще премине под полско командване. На реципрочни начала полски батальон ще се командва от германците. Все още не е ясно кои точно части ще участват в размененото командване, но се предполага, че те ще са базирани по полско-германската граница и че промяната ще влезе в сила в средата на 2016 г.

В заключение, през XXI век Европейският съюз трябва да може да използва военна сила, за да защитава и налага своите интереси и защитава своите ценности. Военна сила с изградена структура, способна да функционира в многостранна организация за сигурност с общи оперативни процедури, ефективна система за командване и контрол, ефективна логистична поддръжка, значителни транспортни възможности и добре подготвени и способни на взаимозаменяемост въоръжени сили.

Европа трябва да притежава: стратегически ресурси и най-доброто въоръжение и способности в света; широк спектър въоръжени сили с равнище на умения, които им дават възможност да изпълнят мисия от всякакъв мащаб; способност да се предоставят на международни организации широки и многовариантни възможности за планиране; Механизъм да се изработва и допринася за базисен политически консенсус по трудни въпроси.

Една съвместна европейска армия ще изпрати ясен сигнал към света, че Европа е готова и подготвена да поема отговорност за собствената си сигурност и отбрана. За да стане потенциалът реалност обаче, трябва политическа воля. Тя все още липсва. Отбраната е на книга обща политика, а на дело – национално поле на компетентност. Задължителното общо съгласие за европейски решения се постига трудно.

Използвана литература:

⁹ *Secret Plot Exposed: EU in stealth plan to set up army by merging German and Dutch forces. An EU armed forces is being set up "by stealth" with the merger of the German and Dutch armies and navies, it has emerged.*
By David

1. *Ще има ли Европа собствени въоръжени сили? a-specto*. 31.08.2015 г. . <http://a-specto.bg/eu-army/>.
2. *Договорът от Лисабон – отражение върху политиката за сигурност и отбрана на Европейския съюз, изводи и перспективи за България*. МО на Република България. Дирекция „Политика за сигурност и отбрана”. София 2009.
3. *Ще има ли Европа армия?* <http://glasove.com/categories/komentari/news/shte-ima-li-evropa-armiya>.
4. Христо А. Христов. *Аспекти на общата политика за сигурност и отбрана на Европейския съюз*.
5. Jérôme Legrand. *Обща политика за сигурност и отбрана*. Европейски парламент. 11.2015. http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/bg/displayFtu.html?ftuId=FTU_6.1.2.html#_ftn1.
6. *European Aeronautic Defence and Space Company (EADS)*. <http://www.britannica.com/topic/European-Aeronautic-Defence-and-Space-Company>.
7. *Secret Plot Exposed: EU in stealth plan to set up army by merging German and Dutch forces. An EU armed forces is being set up "by stealth" with the merger of the German and Dutch armies and navies, it has emerged. By David Maddox.* <http://www.express.co.uk/news/politics/662472/EU-federal-europe-European-army-merging-German-Dutch-forces>.
8. *Maddox.* <http://www.express.co.uk/news/politics/662472/EU-federal-europe-European-army-merging-German-Dutch-forces>